

## 4.

*A' kihalt phoenicziai nyelv' maradványi régi görög Mythusokban.*

(Mellékdarab, Európa Herczeg-Asszonyról szóló azon két Értekezéshez, melly a' Tud. Gyűjt. 1827. VIII. és a' F. M. O. Minervában 1827. IV. közöltetett.)

„Közeljük egymással tapasztalásinkat; mert épen „aban különbözünk más művészekről, hogy azok- „nak mindig titkaik vannak; köztünk pedig kiki „épen úgy törekedik tanítani, mást, mint tanulni.“

(Az *Iszu Anarchasia' Utaz. V. Köt. lap 19.*)

A' történet-visgálók alkalmasint jól gyanitják, midőn a' bálványozás eredete és a' sok mesék eránt úgy vélekednek, hogy azok phoenicziából és Egyiptomból származtak ki, és onnét terjedtek el görög Országba, Ázsiába, sőt a' földnek egész kerekiségére minden erányzathan. Különösen az, minden kételkedésen túli környülmény a' Világ' történeteiben, hogy azon gyarmatok, mellyeket phoeniczia eregetett, görög Ország különbféle vidékeit is megszállották és népesítették. Természet szerint nyelvök azon tartomány' nyelvével összelegyedett, mellybe költöztek. Sőt az Alphabeth is, mellyét Cadmus görög Országba vitt, phoenicziai volt. Itt akkor időben a' pelasgosi Alphabettel éltek, és e' kettőből olvadt aztán egy nyelv össze. Mivel pedig a' phoenicziai (tulajdonképpen a' régi zsidó, Syriai) nyelvben sok kétértelmű szók találkoztak, tehát azt tették ezekkel a' görögök, mikor utóbbi időben az ő phoenicziai Szóllásmódokkal rakott régi történet-írásaikat olvasták: hogy valahol aféle kétértelmű szókra találtak, azokat olly értékenben magyarázták, melly az ő ízlésöknek leginkább megfelelt. Azon sem kételkedhetni legkevésbé is, dogy a' Phoenicziaiak — esmérven

a' görögek' gyöngeségét, melly hajlandók a' költemények csinálására, — midőn azoktól tanácsadás végett megkérdeztettek, sokszor reájok kötöttek nem-való dolgokat is. Ebből aztán töménytelen számu mese vette származását. Közülök fognak itt példák felidézteni, nagyobrésztint Bochartból véve. \*)

---

\*) Bochart Sámuel, ez a' jeles Tudós, kinek neve a' régiségek nyomozásában oly gyakran emlittetik, és a' ki mind széles tudománya mind kedveltő szerénysége által halhatatlan hirre tett szert, — francia volt. Született 1599. Rouen Városában, református Vallásu szüléktől. Tanult Párizsban, hol korán jeleskedni kezdett. Onnét általment a' Sedan és Seaumuri Egyetemekre. A' belső villongások mind inkább nevelkedvén, Cameron Doctorral elköltözött Londonba, holott ugyan annak oktatásait bővebben is használta. Miután az Oxfordi Academiát meglátogatta, ottan a' régiségekből szerzett esmérteit ujjokban gazdagította, és Leydában Erpeniustól az arab nyelvet is megtanulta: visszatért hazájába, reform. Prédikátor lett Caenben, és megházasodott, társul vevén Moulini Péter' hugát. Semmi sem hitesítette el nevét annyira, mint az, hogy ama' piaczonként vándorló Controversistat Veront — ki fegyverkezve lévén Királi diplomával, az egész Országot becsatangolta, és valakit csak akart vetélyre kiszólitott, — ő annyira megszorította, hogy egy Hétig tartó vetély után, küzdő helyét oda hagyni kénytelenült; kézzel fogható módon meggyőzvén őt a' felől, hogy nem egyéb tudatlannál, ki nem ért sem zsidóul sem görögül. 1652. Christnának, Svecziai Királynénak udvarába költözködett, ki akkor tájban Európának minden Tudósait maga körül öszvegyűjtötte. Végre mégis hazájában halt meg. Caenben 1667. valami hirtelen halál' nemével. Az a' munkája, melly a' mythológiának felvilágítása körül oly sok hasznót tett, — jöllehet a' benne uralkodó vesződséges szorgalom mellett gyakran nincs meg az alaposság, — ily czimet visel: *Phaleget Canaan, seu geographia sacra*, kiadta 1646. — *Hierozoicon* című munkája is használható azon végre. Összes

Mingyárt a' Mythologia' elején azon mesének magyarázatjához, hogy Saturnus minden gyermekeit elnyeltesse, Jupiter nevű fi gyermeke helyett pedig egy követ nyelt el kettős értelmű két phoenicziai szók nyujtanak kulcsot, ugymint b a l a h, melly bezárást is, elnyelést is; és E l b e n, mely gyermeket is követ is jelent. 'S e' szerint a' mesének érteménye az volna, hogy Saturnus Király az ő gyermekeit, és így Jupiter nevű fiát is (a' török Császároknak gyakor szokása szerint,) magától elzárta, elsikkasztotta; féltében, nehogy még valaha ellene szintén ugy fellázzadjanak, mint atyja ellen ő valamikor. Hogy pedig Jupiter galambok táplálták, az is két egyenlő hangu phoen. szóknak elcseréléséből eredhetett. I m a m és H e m a m ezek; mellyeknek elsőbbike papot, másika galambot jelent. Jupiternek t. i. mint KirályiHerczegnek nevelését papok vették által.\*)

---

munkáit Leusden János és Villemandy Péter adták ki, együtt, Leydában 1712. fol. E' kiadáshoz előbocsátott életírásában Bochartnak, valamint Bayle' Criticus szókönyvében róla bővebb tudósítást olvasni.

- \*) A' Jupiter nevet többféleképp' is származtatják a' nyelvtudósok. A' kik itt is újmódit kezdeni és német vagy Francia Nemzetnek hízkelkedni akarnak, azt származtatják e' Celta szótól Jou, ifju, mint Saturnus' fiai között a' legifjabbik; azt állítván, hogy a' Celták így nevezték Jupiteret, hogy róla egy hegycsucs máig is úgy neveztetik; sőt hogy a' dies Jovis (Jounak genitivusa) Francia Ország déli tartományiban máiglan nem jeudi-nek, hanem di-jounak hivattatik. Tiszteletből adták utóbb hozzá a' pater czímet. Joupater, vagy (a' kemény szőejtés lágyításával) Jupiter. — Varro, latin classicus Író, e' két szóból szerköztetettnek állítja: juvan (juvans) pater. De ezt a' nevet a' Rómaiak, ugy látszik, későbbben találták fel, azon Isten' tisztességére; miután való neve régen már feledtségbe merült. — A' leg-helyesebb származtatása im' ez. Az eredeti ζεύς

E' meséket Hesiodus hagyta meg írásban, ki előtt, hihetőleg phoen. történetes Könyvek lehettek, melyekben találkoztak azon szók is.

A' Phoenicziaiak önmagokat Hevaeusoknak vagy Achiviusoknak nevezték. Mivel pedig e' szó Chi va kigyót jelent, tehát a' görögek azt hozták ki belőle, — midőn Cadmus' évkönyveiben e' szóra letek, — hogy ez a' fejedelem (Cadmus) kigyóvá változott által.

Az Argonauták' mesés történeteikben is némely környülményt egyedül a' phoen. szók értése világít fel. A' Phoenicziaiak t. i. (ugymint kiktől tanulták Görögek a' hajókázást,) kétféle hajókkal szoktak élni: kerékdedekkel, melyeket ők gauli, vagy golin-nak hívtak; és hosszukkal, melyeket így neveztek: arko. Innét a' Görögek, a' k-t g-re változtatván (mint p. o. Cnejus és Cajusból Gnejost és Gajost csináltak,) arko helyett így irtak és szállottak: argo-Apollonius azt mondja felőle, hogy ötven evezői voltak, (*πεντακοντα; ναυς*). Melyből következik, hogy mindkét felől huszonöt evezője, és ötven réfnyi hosszú lehetett.

*πατηρ* gör. szókhól, csinálták a' Latinok, enyhébb kimondással a' Jovis patert. Hogy Jovis nem Genitivus hanem Nominativ, az bizonyos. Erre mutatnak a' Gelliusnál (V, 12.) előforduló Vejovis, Dijovis (Diespiter) nevű kis Jupiterek, a' nappalnak atyja és adója. Idővel a' két szó lassanként eggyé olvadt, lett belőle Jupiter, és a' régi írásmód két p.-vel is volt. Honnét eredjen pedig a'  *Zeus* név (mely helyett könyvekben és föllülírásokban *Zeus* és *Zeus* is olvastatik) azt viszont nehéz meghatározni. Legközelebb járnak az igazsághoz, kik azt *Zeus*-tól (*Zeus*-tol, élek) származtatják; mivel Saturnusnak fi magzati közül Jupiter volt az első, ki életben megtartott; és így *Zeus* mintegy élet' kuftejét jelentene. — Az optimus maximus czim nem illeti átaljában mindenik, hanem egyedül csak a' Capitoliumi Jupiter.

Sőt, ha Theocritoszhoz tartjuk magunkat, ki e' hajóról az ifju Hylas körül emlékezik: tehát még ennél is hosszabb volt tiz réffel; mivel mind két felől külön harmincz evezőji voltak. És így e' Galéra nem vette nevét sem könnyűségéről, sem gyors futásáról *αρυος*, mint a' régiek képzeltek; nem is onnét, mintha bizonyos Argus építette; sem arról, hogy rajta Görögek vagy Argivusok hajóztak volna: hanem hosszú szabásáról. — Az is mondatik e' hajóról, hogy beszélt, és hogy a' kormány-evezőhez Minerva a' Dodonai erdőbeli azon tölgyekből vett volna egyet, melyek isteni szózatokat adtak magokból. Helyesebb érteményt fog ez nyerni, ha megjegyezzük, hogy szóllani és hajót kormányozni, phoen. nyelven ugyan azon szóval tétetik ki.

A' Szir szóból, melly éneket jelent, csinálták Görögek a' Szirénekről való esméretes meséjüket.

E' szóból: Aol vagy Chol, Szélvész; és aollin, melly a' Phoenicziaiak évkönyveikben előfordult illy értemény alatt: szelek' és zivatarok Királya, — lett az A e o l u s neve és meséje. Sőt a' phoen. aoli szóból mehetett által a' görög nyelvbe is az *αελλα*, mely mindkettőben szélvésztt jelent. \*)

E' szóból Mom vagy mum, melly annyit tesz, mint bűn, vétek: készült a' m o m u s Istennek neve, ki az emberi hibák gunyolójának tartatott.

---

\*) E' meséhez máig is valami hasonló diszlik Lapponiában, hol találkoznak olyan ámitó hajósok, kik a' tudatlan utasokkal elhitetik, hogy a' szelek nekik hatalmokban vagynak, és a' vízi utra indulóknak árru szerint adják el a' kedvező szeleket; az ellenkezők eránt pedig alkura lépnek, mellyel azok' fogva-tartására magokat kötelezik.

A' Dodonai Oraculum' keletkezése oly mesébe vagyón béburkolva, mellyet viszont egy phoen. szó fejt csak meg. Ez pedig a' mese maga: „Midőn Thebából (Egyipt) két fekete galamb, „bok elillantottak, egyike Libya felé vette útját, „másik Chaoniában a' Dodonai erdőségbe vetődött „el, hol egy tölgyfán megis állott, és szállás ajándé- „kával birván, a' tartomány lakosait Jupiternek „azon célja felől tudósította, hogy e' helyen „neki oraculum állittassék. E' csudajel mind azo- „kat, kik a' dolgot látták, bámulásba hozta, és „mihelyt felállott az oraculum, azonnal találkozo- „tak számossan, kik attól tanácsot kértek.“ Ugyan az az egy szó t. i. phoenicziai nyelven galambot is, papnét is jelent. Innét már Herodót a' mesét imígy magyarázta: „Thebából két papnét phoeni- „cziai kalmárok elragadván, közülök az, ki görög „országba árultatott, a' Dodonai erdőben települt „meg, hová akkor a' régi Görögek makkot szedni „jártak, — a' mi nekik az időben élelmök volt. „Ő ottan egy tölgyfa' tövében, tisztességére Jupi- „ternek (kinek papnéja volt már Thebában,) ká- „polnát építtetett, holott állittatott aztán ama' „hires Oraculum. Azt a' papnét a' köznép ga- „lambnak is nevezte el, mivel nyelvét nem értette. „Feketének: mivel Egyiptomi volt. Utóbb, mi „után őt érteni megtanulták, azt költötték, hogy „a' galamb beszélt.“ — Doda Jona, phoen. szók annyit tesznek, mint szeretetre méltó (vagy buj- dokló) galamb. — Ha pedig Dodonai erdő nevét dodo szótól akarjuk inkább származtatni: akkor is az phoen. nyelven üstet, vassfazekat jelent; és éppen üstek kongatása által adattak ez Oraculumnál a' feleletek. — Azonban a' görög szó is *πελειαι*, attikai szállás szerint galambokat, Epi- rusi szerint vén asszonyokat fejezki.

Ama' hires Casztaliai kutforrásról Boötziában, hasonlóképpen phoen. kétértelmű szóból eredett a' mese. Mivel az morgással ömlött ki, mellyen valami különös látszott, és vize a' belőle ivók esztét megzavarta. Innét azt képzelték felőle, hogy a' jövendölés' ajándékát közlené; és, ha valaki tovább kérdezte, valjon hol vette volna azt az erényt, akkor im' e' mesével álltak elő: „Egy nympa (ugy beszéltek el,) Apollónak szerelmese volt; 's midőn egykor ez amannak „erőszakossan utánna esett, a' nympa e' kutba „ugrott. Apolló, hogy kedvesének vesztésén vi- „gasztalódjék, e' kut' vizének a' jövendölés mes- „terségét ajándékozta.“ Ha már a' Görögek értették a' phoen. nyelvet, majd általlátták volna, hogy a' Casztalia nevezet e' szótól ered kastalah, csörgedezés; és nem vetemedtek volna nevetséges mesékre, mellyek rendszerint csak a' tudatlanság' menedéke.

Majdnem ugyan ezt kell állítani a' Hippocrene forrás' eredetéről. E' felől azt mesélik, hogy a' Pegazus lónak patkó-vágása után szökellett volna fel a' Helikonon. Ugyde e' phoen. szó pigrán (melyből csinálták a' hippigrana-t, és ebből viszont a' ἵππικρονη-t,) már magában annyit tesz, mint a' földből felszökelleni. Ha pedig ez nem tetszenék, pagzus viszont phoen. szó, és pánczélba borított lovat térszen.

Plutónak, mint a' halottak Istenének egyik neve adesz, e' phoen. szókból lett: ed vagy aid, mellyek odaveszést és végromlást jelentenek.

Bacchust Nimróddal, Chus' fiával, ugyan azon egy személynek lenni: phoen. neve bizonyítja bar-Chus, melly annyit tesz, mint Chusnak faja.

A' Hercules név, melly oly sok nemzeteknél megvan, e' phoen. szótól származtatik

leghelyesebben : harokel, kalmár. Így neveztettek t. i. régenten a' hies kalmárok, kik különbféle Országokat beutaztak, gyarmatokat szállítottak, fene vadakat irtottak. Innét magyarázható meg, hogy a' Hercules általjános nevezet, és majdnem mindenegy nemzetnek külön Herculese vagyon : p. o. a' Tyriusoké Thasius, Egyiptomiaké Osochor, Indusoké Dorsanus, Görögeké Alcides, Thebaiak és phoenicziusoké Sámson, az Egyiptomi Cananaeusoké Jozsuah, a' Rómaiaké Dius fidius vagy Diovius Jovis filius; a' Gallusoké Ogmius, Németeké Krutzman, Magyaroké Toldi Miklós 's a' t. A' legujabb ember, ki az északi Hercules név alatt híresedett el, Russel Károl volt, és 1826. halt meg Lillében.

A' hadak Istenét, — kit a' Rómaiak a' hadhoz megkivántató ferjfiakról ( mares ) Marsnak hívtak, — a' Görögök aresnek nevezték; melly szó kárt jelent és a' phoen. ariths-bol jött, melly annyi mint erős, rettenetes.

A' Szatirokat miért rajzolják bakkecskék alakjában, onnét kivilágul, hogy a' Szatir szó e' phoen. szóból ered Sair, az az ördög bak' képében. A' Rabbinusok a' latin hircus szót is szatirral fordítják.

A' Sphinxről koholt mese, melly azt tartja többek között, hogy ez egy asszonyképű, kutya testű, szárnyas szörnyeteg, melly álnok leleményes eszű volt, az útasoknak meséket adott fel, és a' ki azokat megfejtteni nem tudta, azt ő szétszaggatta, — úgy nyer világosságot, ha felvesszük, hogy Lajusnak (Thebai Királynak) egy törvénytelen ágybéli leánya volt, ki atyjának illetlen vele bánását ki nem alhatván, erdőbe félre vonult, utonálló csapatok fejévé lett, és az elmenőket nehéz mesék feladásával hozta zavarba. Innét tekintették őt mint ször-



nyet. Nevét pedig e' phoen. szótól ruházták rá phicea (gör. *φίξ*), melly éles látót, ravaszt, alnokot jelent.

A' Gorgonák neve alatt esméretes szörnyekről szóló mese is szépen kifejlik minden iktóztatós környülményeiből, ha Bocharttól megtanuljuk, hogy azok alatt Phorcysnak (Ithakai Királynak), nem fiait és leányit, hanem meg annyi hajóit kell értenünk. E' phoen. szók: ben, benei, bar banoth, — birtokot és születést tesznek. Innét Phorcys hajóit a' Görögök e' fejedelem' fiainak, Galeeráit leányinak hívták. Mi több, még a' Gorgonák neveik is phoen.-nyelven hajókat jelentenek, mint: enyo, terlhordó; pephredo, perphedo, vizi (édes vizet vivő); stheno, evezős (galéra); euryala, általmenő; medusa, admiral, — értsük oda mindenikhez Sephina, hajó.

A' Cyclopsoknak, mint Sicilia szigetének legrégibb lakosainak nevét is a' phoen. nyelv mondja meg nekünk magyarábban. Ők t. i. a' szigetnek nyugoti részén a' Lilybaei előfokhoz közel lakván, ettől nyérték nevöket is Chik-lub az az, Lilybaei tenger-öbölbeli emberek. Csak későbbben magyarázták a' Görögök a' nevöket gör. szókból, *κυκλος* és *οψ*, kerék-szemű. A' Görögök a' Cyclopsokat csak egyszerűeknek (coclites) képzeltek; mivel többnyire páizsos arczal jártak, mellyen szemeknek csak egy lyuk volt hagyva; egyéberánt izmos, vad és nyers emberfaj voltak.

Scylla tenger szorulat' neve a' Sol phoen. szótól eredt, melly veszélyt romlást fejez ki; mivel ott sok hajótörés esett. Charybdis a' másik előfok' neve hasonlóképen phoen. nyelven torkot, nyelőt tesz; a' vizörvény miatt úgy nevezve, mellybe sok hajók besüllyedtek. — Jól-

lehet a' gör. szókából levezetés is ugyan oda megy ki: *ακυλλειν*, kirabolni, *χαρυσθειν*, elnyelni.

Priapus, a' kertek Istene, és a' phoen. baalphégor bálvány ugyan azon egy személyt tesznek. Baalphégor pedig mezitlen Istent vagy kemény kőből csinált bálványt jelent. A' Szent írásban is előfordul ez a' pogány bálvány, baal-peor nevezet alatt, (IV. Mos. 25, 3.) és neki volt szentelve a' fajtalankodás. 'S ugyan ez a' caractere Priápusnak is; a' minthogy a' Vulgata fordítás valósággal Priápusnak mondja a' Baalphégornak egy másik nevét több helyen is, úgymint a' miplezet-et, melly szó ijesztést téshen; mint Priapus' szobra a' kertekben ijesztő vázul is szokott kitétetni \*). 2. Kron. XV, 16, 1. Kir. XV, 13.

---

\*) Az újabb időkben ennek a' pogány Istenségnek tisztelése majd nem gyakorlásba hozatott, pedig magokat felvilágult embereknek tartó keresztyének, az az a' Francziák között. 1791, Breszt városában a' Priápus pogány Isten, tisztelés végett felállítottatott. Külön Kápolna volt rendelve az ocsmány képszobornak, mellyhez a' meddő asszonyok, róla port vakarni jártak, olly babonassággal levén, hogy azáltal gyümölcsözőkké tétetnek. Mivel pedig a' sok vakarás miatt a' kép nagyon megvásolt, tehát azt gyakran újjítani kellett. „Les femmes steriles, ou qui craignoient de l'etre, allaient a cette statue; ou, après avoir gratté on raclé ce que je n'ose prononcer, et bu cette poudre infusée dans une verre d'eau de la fontaine, — ces femmes se retournoient avec l'espoir d'etre fertiles”. (Harmand, anecdotes relatives a la revolution, Paris, 1820. p. 119.) — Úgyde mi undokságokat nem szült az a' revolutio! Valahányszor e' szót hallom, mindannyiszor eszembe jut az az iszonyatosság is, hogy kicserzelt emberbőrből viseltek sokan lábbeliket. Ezt sokáig csak mesének állították, de ma már bizonyosan tudatik, hogy az emberbőr cserzés' iszonyú mesterségét 1793-

Az *Arethusa* nevű patakról és annak mátkájáról *Alpheus*ról szőlő mese, melyet *Ovid* olly szépen leír (*Metam.* V.), ugyan ilyenféle eredetű. Mikor a' *Phoenicziai*ak *Siciliába* jöttek, és látták, hogy e' forrás legelőkkal van körülvéve: azt talán elnevezték alaphajáh-nak, melly szónak jelentménye: mezei forrás. Utóbb, midőn ugyan e' helyen a' Görögök is partra szálltak, e' szót halván nem értették, és annál az ő *Alpheus* nevű folyókra (melly *Elis* tartományon ömlik keresztül) emlékeztek: úgy képzelődtek, hogy miután ama' folyó és e' forrás majd nem ugyan azon nevűek, ugyan azon eredetöknek is kell lenni. E' képzelődés szerint készített valamelly elmés fő egy románt, azon folyó' *Istenének* szerelmes viszonyosságairól *Arethusa* *Nymphával*. E' mese által minden történet-írók reá hagyták magokat szedetni, és azt mondták, hogy *Alpheus* elfoly a' tenger alatt, és *Sicilia* szigetén az *Arethusa* forráshoz közel viszont előjön. — Ehez járul, hogy még az *Arethusa* forrás' neve e' phoen. szótól veheti eredetét: arith, patak.

Szintén így a' *Nahhasch* szónak phoen. gyöke jelenthetett mind őrizőt mind pedig sárkányt, vagy még talán érczfalat is. Mihelyt tehát a' Görögök valamelly történetet olvastak, mellyben e' szó — holmi drágaság' őrizőjének jelentésére — előfordult: azonnal készek voltak állítani, hogy az sárkány. Innét erednek a' mesék mind azon elhíresült sárkányokról, mellyekkel a' *Heszperidák* kertjeiket, az aranygyapjút, a' *Delfosi* barlangot és a' *Thébei* for-

---

valóban üzték *Francia* országban; és *Meudon*-ban volt a' műhelye. A' legelső sarukat kikészített emberbőrből *Robespierre* viselte.

rást őriztetik. A' helyett, hogy melléjük embereket állitanának, szörnyeket állítottak. Azon szabadsághoz pedig, mellynél fogva e' phoen. szót olly érdeménnyben vehetjük, just ad az a' környűlmény, hogy annak, — a' ki drágaságokat őrizni és azok megtartatására vigyázni akar, — ébrékenynek és éles-látónak szükség lenni: és épen ezt jelentik e' gör. szók is *οφης, δρακων*, e' gyökektől *οφουμαι, δερκομαι*, látok. — Névszerint a' Heszperidáknak, mint Atlasz dus fejedelem' örökösinek kertjeikben őriztetett almák, alkalmasint ezen örökösök kincseiket jegyzik; mivel melon, phoen. nyelven almát is, gazdagságot is fejez ki.

Éppen illy alapja vagyon annak is, midőn a' poeták azt mondják, hogy az óriások' fenyegetéseik által ijedésbe jött Istenek, Egyiptomban állatok' külömbféle alakaikba öltöztek által. E' mesékhez is egyes-egyedűl phoen-szókraczelző példázódások szolgáltatnak alkalmat p. o. az Anubis Istent azért változtatták kutyává, mivel Nobeah annyit tesz, mint ugatni; Apist ökrörré, mert Abir nagy marhát, ökröt jelent; Venust hallá, Iunót tehénné, mivel Astaroth (Júnónak egyik mellék-neve) nyájakat, — dag pedig (Vénusnak és Astartének mellék-neve) halat jelent.

Hát amaz Assyriai nemzeti Istenségnek a' Dercetonak vagy Atergatisnak meséje nem ugyan azon egy lehet e, a' keletföldi Dágon bálványával? A' görögök ama' szókat nem im' ezekből alkották-e öszve: adir és dag, nagy hal? 's valjon nem innét ered e, hogy Ovid elbeszéli, miként változott hallá Dercetus a' Syriai Venus? (Fastor, II., 457—476).

Ugyanis a' Venus és Adonisról költött mese valósággal Syriai eredetű. Mert midőn azt regélék, hogy ez Istenné a' tengerből bukott elő: az onnét keletkezett, hogy az ő tisztelése a' Syriai partokról szállott által Cyprusba, innét Cytherába, innét Görög országba.

A' Palicus nevű Istenek, kikről Virgil. Aen. IX., 585 emlékezik, eredetileg phoen. Istenségek, és Phoenicziából vitetvén be különösen Siciliába, nevöket innét veszik: palihim tisztelendők, melly szónak gyöke viszont peloch, tisztelni, imádni.

A' Kabirák' nevezete, melly alatt Phoenicziában és Sathraciában nagy titkokkal imádták Cerest, Plutót, Prozerpinát és Mercuriust, — e' phoen. szóból lett alkotva Kabir, nagyságos, hatalmas (értsd hozzá Istenek); mint a' Görögöknél *δυνατοι θεοι* \*) czimök az Isteneknek.

\*) *θεος*, plur. *θεοι*, görög neve az Istennek, (honnét készült a' latin *deus* is,) — e' szóból veszi eredetét *θεω*, futok. T. i. nagyon hihető, hogy ez egész emberi nemzetségnek legrégibb vagyis legelső Istenei a' fő elemények és az égnek csillagai voltak; millyeket annyiféle nevek alatt imádtak, a' hanyféle volt a' nemzet. A' görögök p. o. a' tüzet, vizet, eget, földet, leveget, napot ez Istenségek alatt imádták: Vesta, Neptun, Uranos, Zeus, Apollo. Mint a' többi nemzetek úgy a' görögök is az égnek csillagzatit tisztelték legelsőben Istenek gyanánt; mert ezeken vették észre legelőször, hogy a' földre szakadatlan áldást árasztanak alá, változhatlanok, örökkén mozgásban vagynak és éjjel nappal futók (*θεοι*). Cicero is Jánust, mint az örök mozgásban való égnek jelképét Eanusnak nevezi, a *semper eundo*. — Az Istentisztelés vagyis inkább bálványozás' ezen legrégiebb nemét, mint ennek nyomát V. Mos. 4, 19. és Job. 31, 26—28. is olvashatni, — a' hittudósok nyelvén Sabaismusnak, jobban Za-

Az Aegeumi tengernek Samos körüli része az Ikarí nevet Phoenicziai nyelven vette, mert i-kaure annyit tesz, mint halak' szigete gör. *ιχθυσα, piscosa.*

Neptun e' phoen. gyökből lett alkotva naphtah, folyni.

A' Hárpyákat e' phoen. szó Arbeh, Sáska, — elárulja, hogy kártékony sáska-csapatok lehettek.

Iziszról egy régi monda maradt meg örökséggéppen, melly azt tartja, hogy ez Istenné fecskévé változott által. De ennek is mi egyéb oka lehet annál, hogy a' keleti nyelveken sis fecskét jelent.

Így az Arachneről való mese, ki pókká lett változtatva, e' phoen-szóból származott: arag, fonni. A' szent Irás a' pókhálónak kifejezésére is él e' szóval.

Aesculapról a' mese-beszéd, — mellynél fogva őt egy nőtény eb szoptatta volna, — Sanchuniathon' világos bizonyítása szerint nyilván Phoenicziából' jött. De ha Sanchuniathon nem bizonyittaná is, önmagában könnyű érthető dolog, hogy név és mese két zsidó szókból van szerköztetve: is calibi, vir caninus, kutya-ember. Ezekből alkották a' Görögök asclepiost, a' Latinok Aesculapiust.

baizmusnak hívjuk; Zaba zsidó szótól, melly mennyei sereget jelent; honnét Zabaith, mennyei seregeket imádó. Ellentársa a' magizmus, mely tűz-imádást jegyez, különösen a' régi Persáknál. Zabimus máig is diszlik még sok szigetekeken, sőt Ázsiában azon keresztyének között is, kiket Szent János keresztyéneknek (Pharsisoknak, Mendaeusoknak) neveznek, és a' kik félig zsidók félig keresztyének.

A' földleírásban számtalan nevek máig is phoen-származatuak. Ilyen többek között Áfrika, kalászos földje. Csinálták ezt, az a' körülhajózó \*) Phoenicziaiak, ez Arab szóból pherik, kalász; mivel a' partszéleken, Libyában és Egyiptomban sok gabonára találtak. \*\*)

De a' ki a' phoen. nyelvnek nyomait a' görög nythusokon kívül más tárgyakban óhajtja vizsgálgatni: olvassa meg honni nyelvünkön Hunyadi Ferencz keresztyén Archiváriusának első darabját, hol szerte szélllyel, legkivált pedig a' hat utolsó lapokon több efféle érdeklletes szószármaztatást fog együtt találni; és ezek között olyanokat is, mellyek hazánkban sok helységek nevére megtetsző fényt derítenek.

Edvi Illés Pál.

---

\*) A' Phoenicziaiakról azt is gyaníthatni, hogy elhatoltak Americáig szinte, és pedig az Afrika déli csúcsánál elmenő uton, mellyet új felfedezésnek tartunk. Legközelebb 1819. erre egy czédrus fából készült régi szabasu hajó szolgáltatott alkalmat, mellyet Captól, a' jó remény fokán való várostól, éjszak felé tiz mértföldnyire a' tengerpartból ástak ki, épen megmaradva. Lásd Magyar Kurir, 1819. lap. 3.

\*\*) Ázsia, Prometheus anyjáról van elnevezve, annyit tesz, mint középső; Europa, Cadmus hugáról, vagy inkább fejer ábrázatú lakosairól, mert e' görög szó: *Ευρημος* azt teszi fejer-képü.